

Història viva, història en discussió!

written by Francesc Pomés Martorell | 8 de març de 2023

La recent emissió per TV3 del documental [Negrers. La Catalunya esclavista](#) ha provocat, i això és una bona notícia, que s'obri tota una discussió, especialment a la xarxa, respecte a aquest aspecte concret de la nostra història. Però, sense deixar de banda aquest fet concret, la discussió permet aprofundir una mica sobre el paper social de la història i sobre les seves característiques específiques en una nació sense estat com la nostra.

Quasi bé des dels seus inicis a la Grècia clàssica, amb Homer i Tucídides, la història ha jugat un doble paper: el d'explicar el passat i el de servir com a font de legitimació del poder i de cohesió social. És a dir, sempre ha estat a cavall entre la crònica del passat i la necessitat de construir aquest passat segons els interessos del moment.

La història, com qualsevol altra ciència humana, està sotmesa en la pràctica al context temporal i social en el qual es desenvolupa i es reformula contínuament, no només pels nous coneixements del passat que anem aconseguint, sinó també per les noves mentalitats i ideologies que van apareixent i que ens fan canviar l'enfocament que tenim sobre determinats fets històrics. Així mateix, s'ha anat produint un enriquiment dels estudis històrics per intentar abastar al màxim la seva complexitat real, passant d'una història de grans personatges i fets molt significatius a una història que es pretén «total», de tots els aspectes que configuren la vida humana en cada període. Això ha portat a l'aparició, i abandonament, de diversos corrents historiogràfics que han provat d'imposar la seva visió en moments determinats.

No és aquí el lloc d'aprofundir en això, però paga la pena

esmentar-ho per fer front a la confusió que moltes vegades provoca en les persones no especialitzades les diferents interpretacions que es donen d'un mateix fet històric o d'un període determinat. En Josep Fontana, un dels nostres eximis historiadors, deia: «En comptes de perdre el temps aixecant noves senyeres per a inútils baralles d'escola, val més dedicar-lo a treballar –conjuntament amb altres cultivadors de les ciències de la societat i de la cultura, si escau– en tot allò que pugui servir per a entendre millor, des de les seves idees i els seus sentiments, la trajectòria històrica dels homes, i per a ajudar-los, amb això, a comprendre el seu present i a resoldre els seus problemes».

L'eclosió dels estat-nació a partir de la Pau de Westfàlia i les revolucions burgeses va suposar també un canvi respecte al paper dels estudis històrics a la societat. Es van convertir en una eina bàsica dels estats per construir una pretesa societat nacional única que es fonamentava en una construïda història comuna que donava raó d'un caràcter nacional únic i diferent del dels altres estats. Que per a això s'hagués de construir una història esbiaixada i mitificada en la qual s'amagava o ignorava tot allò que no servís per als fins unificadors nacionals pretesos, no era pas cap dificultat per a uns estats que ara disposaven d'una arma adoctrinadora molt potent: l'escola única i universal. La història va convertir-se així en una política d'estat i aquells pobles, com el nostre, que no tenien un estat propi o que formaven part d'un estat que construïa la seva nacionalitat sobre una cultura diferent de la pròpia, van veure marginalitzar, quan no era prohibida, la seva història, sotmesa als interessos de la nació dominant. Certament, la historiografia catalana també va intentar construir la seva història nacional pròpia, a vegades amb els mateixos biaixos i mitificacions de la història que feien els estats, però quasi sempre al marge dels poders de l'estat.

És en gran part això, la construcció històrica d'un passat

nacional, el que ha provocat també que s'hagin amagat o ignorat fets per tal de construir una història a mida d'una visió positiva de la realitat actual. Fins fa ben poc, i encara hi ha molt a fer, més de la meitat dels humans, les dones, gairebé no tenien cap paper en les històries oficials i en gran part es podria dir el mateix de les classes populars i les seves lluites. No és estrany per això que el passat colonial i esclavista fins fa molt poc era gairebé ignorat o presentat d'una manera comprensiva envers aquells que varen cometre aquests crims contra la humanitat. A ningú agrada que ens recordin el passat més fosc de la nostra família.

Intentem aterrar una mica la disquisició tornant al principi d'aquest article i la discussió sobre el passat negrer de Catalunya. Assumir la realitat històrica en tota la seva complexitat, i amb totes les llums i ombres, és una manera de construir una societat madura i conscient. Malament rai si hem d'amagar fets històrics per no reconèixer els fets. Què facin al respecte altres societats és el seu problema! Arreu del món l'esclavisme el va dirigir qui ostentaven el poder polític i econòmic, justificat per un munt de pretesos científics i intel·lectuals al seu servei i fet per una munió de gent de totes les classes que el veien com una activitat lícita i força lucrativa. El racisme, base de l'esclavisme, fou un fet estructural en les societats occidentals modernes i contemporànies que encara està present avui en dia i el que cal és fer memòria i, sobretot, continuar lluitant per fer-lo desaparèixer.

El tràfic d'esclaus està en l'origen de [la revolució industrial a Europa](#) i de l'explotació de grans parts del món. Assumir les parts negres de la història del nostre país és completament necessari per fer una societat millor i conscient dels seus orígens. En aquest sentit, el documental al qual ens referim, ha obert la discussió i permet aprofundir en aquesta línia de no amagar cap part del nostre passat, tot i que òbviament hom pugui criticar certs aspectes. Podeu ampliar la

informació llegint: «[Negreros](#)» de J.A. Piqueras o «[Traficants d'ànimes](#)» de Gustau Nerin. Sembla que a alguns els costi acceptar la realitat, són els mateixos que defensen una concepció nacional de Catalunya tancada en una mena d'altar en el qual no poden reconèixer-se tots els fets, agradin o no.

Passa en gran part el mateix quan parlem del franquisme, el feixisme espanyol i intentem ignorar que també hi va haver franquistes catalans. Quan es parla de revisar la memòria històrica del franquisme, els catalans no podem pensar que ens és un tema aliè i que afecta només al règim espanyol. Malgrat que un dels objectius primordials del franquisme era acabar amb la llengua i cultura catalanes, des d'un bon principi també va tenir col·laboradors a Catalunya. Entre aquests podem recordar-ne alguns de primera hora com Francesc Cambó (que va ser un dels finançadors del cop d'estat franquista) o Carles Sentís i Josep Pla. La llista es força significativa entre certs sectors burgesos catalans: Fèlix Millet Maristany, Josep Bertran Musitu, Lluís Carreras Mas, Josep i Ferran Valls Taberner, Eduard Aunós, Carles Trias, Josep M. Trias de Bes, etc. Sense oblidar-ne altres com Salvador Dalí, Josep. M. Porcioles, Josep Gomis, Juan Antonio Samaranch, Damià Carceller, Claudio Boada, Fabià Estapé, Laureano López Rodó, Martí de Riquer, Enrique Garcia-Ramal, José Ribas Seva, Joan Ventosa, Miquel Mateu, José M. Goytisolo, etc. La nòmina cal completar-la amb centenars d'alcaldes, caps locals de Falange i del Sindicato vertical, de les cambres agràries i de comerç, presidents de diputació, presidents de col·legis professionals, etc. Cap d'aquests llocs es podia ocupar sense fer professió de fe franquista. En podeu trobar una llista a: [Franquistes catalans.](#)

Al marge dels executats, exiliats i milers d'empresonats, la immensa majoria de la població catalana va haver de viure allò que s'anomenava la pau dels cementiris, imposada per una repressió que va continuar fins al final del règim, i en algun cas fins avui mateix. Repressió que a més va convertir les

dones, amb un retrocés històric respecte als anys de la II República, en menors d'edats permanents: primer depenien dels pares i després dels marits. Cal recordar que una dona no podia treballar sense permís dels pares o els marits, no podia obrir una simple llibreta d'estalvis o treure's el passaport, entre moltes altres discriminacions pregones que varen durar pràcticament durant tot el franquisme i que han deixat un pòsit masclista del qual encara no ens hem desfet del tot. Si voleu introduir-vos en el tema podeu consultar: [Dona i franquisme](#)

Per a la majoria de la població, la misèria i la pobresa imperants obligaven també a allunyar-se de la política i centrar-se en la simple supervivència. Mentre alguns continuaven fent negocis i participant en la corrupció imperant. Podeu llegir sobre [la repressió franquista](#) aquí mateix.

A partir dels anys 60 el desenvolupament econòmic i l'obertura a l'exterior van possibilitar el renaixement de moviments catalanistes centrats sobretot en la cultura i la llengua i el reforçament del moviment obrer de les mans principalment del PSUC i CC00, però la immensa majoria havia après amb la repressió que qualsevol posició no afecta al règim era durament castigada i va preferir dedicar-se als negocis i a anar tirant, fent abstracció del règim polític.

Els anys 70, i gràcies principalment al moviment unitari de l'Assemblea de Catalunya, el moviment antifranquista va aconseguir l'hegemonia social i cultural a Catalunya. La transició va respectar absolutament els interessos d'aquells que havien col·laborat i s'havien enriquit amb el franquisme i que ho continuaran fent en l'anomenat règim democràtic, i fins i tot alguns alcaldes i altres càrrecs van ser democràticament elegits i formaren part dels nous partits democràtics: [Les portes giratòries dels catalans vinculats al franquisme](#). Ens cal, per tant, fer també memòria i no caure en l'error de considerar el franquisme un règim aliè, tot i que a Catalunya

aquest règim no va comptar mai amb l'adhesió amb què comptava en altres llocs d'Espanya, també va ser un fenomen català del qual hem de fer net.

En el fons sura sempre la qüestió de la utilitat de la història que alguns han definit amb aquest ja vell lema: comprendre el present per canviar-lo i construir el futur. Una vella proposta que apareix fonamentalment a l'època contemporània i que va lligada a la noció de progrés que es converteix en hegemònica en el món occidental dels darrers segles. Aquesta és encara la visió predominant avui, tot i que ja comença a ser abandonada i, potser, és ja poc apropiada per a la realitat actual. Ho diu també Fontana: « La visión de la historia en que nos hemos educado tiene sus fundamentos en unas ideas que datan de hace más de dos siglos, en unas concepciones que surgieron con la Ilustración. Una visión que sostiene que la evolución del ser humano está indisolublemente unida al progreso». La crisi ecològica que vivim i la possibilitat certa que es planteja de la possible desaparició de la vida humana al nostre planeta, haurien de fer replantejar certes nocions de progrés que semblen abocar-nos a un final inevitable. Tornem a Fontana: «El papel que debería asumir en estas circunstancias el historiador es el de ayudar a denunciar la mentira de unos análisis tramposos que pretenden incitarnos a la resignación, para contribuir, en la medida de sus fuerzas, a la tarea de reinventar un nuevo futuro, que es todavía un país desconocido, una vez arruinadas las posibilidades de realizar el viejo: el que tuvo su origen en las anticipaciones de la Ilustración y alentó nuestras esperanzas hasta el fin de las tres décadas expansivas que siguieron al término de la Segunda guerra mundial». Però hauria d'estar clar que, per ser útil la història, no pot ignorar fets, ni ser mitificada. Cal acarar-la en tota la seva complexitat i totes les llums i ombres que inevitablement conté qualsevol història de qualsevol poble del món.

I per acabar, als catalans no ens hauria de preocupar pas que

surtin a la llum les ombres del nostre passat, ans al contrari, ens n'hauríem d'alegrar perquè només així podem construir un futur millor per a tot el nostre poble. Acabo, com no podia ser altrament, amb una altra cita de Josep Fontana del seu llibre [La formació d'una identitat. Una història de Catalunya](#): «El que he volgut explorar en aquestes pàgines és la naturalesa d'aquest corrent, seguint-lo a través del llarg procés de formació de la identitat dels catalans: d'un sentiment que ha perdurat en el temps i que ha arribat en plena vigència al present, havent resistit cinc-cents anys d'esforços d'assimilació, amb tres guerres perdudes –el 1652, el 1714 i el 1939–, sotmès a unes llargues campanyes de repressió social i cultural, que encara duren avui. Una trajectòria que permet mantenir l'esperança que, passi el que passi, aquesta voluntat de continuar sent nosaltres mateixos, contra totes les negacions i contra tots els desafiaments, continuarà persistint en el futur».

Si voleu, en parlem!